

Ar 926 P
kirjanduslikke

Hind 10 marka.

KIRJANDUSLIKKE UUDISEID

N° 6

Detsember

1926. a.

SISU:

1) AUG. G.: Mõned soovid. 2) JAAN KÄRNER: Lõikuskuu. (Arvustus.) HENRIK VISNAPUU: Jehoova surm. 4) Jaan Tõnisson. Eedi Aindt. Simpmann-Va. nola. Eduard Tennmann. (Katkeid HoiaRonga „Kaasaegseist“.) 5) M. SILLA-

OTS - H. RIIKOJA: Kodu II. (Väljavõtteid tutvumiseks.) 6) AUGUST GAILIT: Vastu hommikut. (Arvustus ja väljavõte «Nurjatumast roimast», lk. 163—166.) 7) ARNO RÄÄG: Unustuste saar. (Arvustus.) 8) Lastekirjandusest. 9) HENRIK VISNAPUU: Ränikivi. (J. Kärneri arvustus.)

Mõned soovid.

Võime rõõmuga tunnistada tõsiasja: meie kirjandus areneb jõudsasti ning on algamas suur tõusuaeg. Käesolev aasta on annud meile teoseid, mis suudavad rahuldada nõudlikumagi lugeja. Rikkalikus toodangus võib igati leida oma maitsele ja arusaamisele hulk häid raamatuid. Ainult pilku jõulueelsele kirjanduslauale heites veendute ta mitmekesisuses. Suured romaanid, paksumad novellikogud, luuletused, memuaarid, följetonid meie nimekamailt kirjanikelt. Arvustus on suutnud juba märkida kiitusega mitmete autorite töid. Kuid meie rõõm ei saa olla täielik, sest meil puudub teadmine — kas kõik need head raamatud leiavad ka küllalt laialdase lugejaskonna? Jäevad raamatud riulitele lamama, siis võime varssi jälle jõuda kiratsemisele, nagu mõned aastad tagasi. Seepärast seisame kartlikult küsimuse ees: kas suudab meie intelligents oma ostuga kaasa aidata kirjanduslikule tõusule.

On nii tihti räägitud, ka meie ajakirjas, kirjanduse levitamise ning katsutud leida teid, kuidas raamat pääseks suuremal arvul lugejakonda. Meie sensatsioon- ja spordi-ajajärgul, kus ajale-

hed ja spordiväljad suudavad meie vähenõudlikku publikumi juba küllalt rahuldada, nii et tal heade raamatute järele enam tarviduski ei näi olevat, on kirjandusel raske tungida rahvakihtidesse. Nii jäävad ikka paremadki kirjanduse levitamisse puutuvad kirjutised vaid teoreetilisteks targutusteks, ilma et praktiliselt sest vähemalgi kasu saaksime.

On väga kummaline kuulda, et meie valitsus, härra riigivanemaga eesotsas, kaitseminister, kaitseleidi üle, linnapead, ajalehtede toimetajad, kaubamajad ning teised ametiasutiste esindajad määravad spordivõistlustel väärtuslikke kingitusi ja auhindasid paremale sportlasele, kuid et keegi neist tahaks hinnata ka meie vaimlisi saavutusi, sellest pole tänini kuulda olnud. Isegi Kirjanduse Selts, kes töötab riigi odavaprotsendiliste laenude ja kultuurkapitali miljoniliste lga-aastaste toetustega, on loobunud oma endisest traditsioonidest hinnata väärtuslikumaid teoseid auhindadega. Ma oleksin viimane, kes julgeks arvustada meie lugupeetud riigivanema tegevust, kuid minul, kui kirjanduse harrastajal, on arusaamatu, miks härra

riigivanem, andes summasid Petseri kloostrile või Sangaste krahvile Berg'ile, pole määranud ka mõne väiksema summa omanimeliseks auhinnaks parema kirjandusliku töö eest? Riigivanema auhinnaga kroonitud raamat leiaks ostjaid ka nendelt, kes midu ühtki marka kirjanduse ostmiseks poleks kulutanud. Ühtlasi oleks see väga heaks tunnistuseks, et meie valitsus suhtub kirjanduslikesse saavutustesse heatahtlikult ja lugupidavalt. Säärane samm mõjaks ergutavalt ka lugejaskonda ning paneks rääkima ka laiemat publikumi, kel tavaliselt puudub igasugune huvi kirjandusele. Huvitusega ootaksime, kes kirjanikest saab tänava riigivanema auhinna, kes haridusministri, kes Tallinna linnapea, kes, ütleme, „Päevalche“, „Vaba Maa“ või „Postimehe“ oma? See lõöks samasuguseid laineid kirjanduses, kui näit praegu mõne kaitseministri karika võistlus sportlaste ja spordiharrastajate keskel. Ning kirjanik, kes on suurema teose kirjastamisega riskerinud mitmesaja tuhandelise kapitaliga, võiks olla üsna mureta, sest auhinnastatud raamatud lähevad kindlasti palju suuremal arvul.

Meie rahvas on ütle mata väike ning veel väiksem on meie lugejakond. Kui tahame iseiseisva rahvana püsima jääda, peame kõik tegema oma kultuuri süvendamiseks ja arendamiseks. Ärge ialgi usku ge, et meid päästavad üksi fäägid ja tangid. Kui meil pole Euroopale näidata püsivamaid väärtusi, siis jääme ikka kultuurrahvaste silmis barbariteks, kelle iseiseisvusest palju ei hoolita. Samuti oleme looduslikult ja majanduslikult liiga vaesed, et huvitada Euroopat oma turgedega. Meil on vähe linu, metsi ja teisi looduslikke varasid, mida ekspordida. On viimane aeg

otsusele jõuda, et meie väärtuslikumaks ekspordiks peavad tulevikus saama just vaimlised saavutused. Meie ei tohi ükski Euroopa kultuuri tasapinnale jõuda, vaid peame ka neist ette saama, et siis oma väärtusi lisaks anda teiste rahvaste saavutustele.

Ma ei suhtu põrmugi vaenuliselt spordisse, arvan koguni, et iga gentleman peab vähe sportima, kuid meil peavad kaduma rekorditsemised ja nende toetamine. Meie peame uuesti tagasi jõudma enne-sõjaaegsele tasapinnale, kus peamine huvi oli meie vaimlistele saavutustele. Nüüd aga on meil viistuhat üliõpilast, kümmetuhat ametnikku, aga raamatuid loetakse vähem. Kino ja spordiväljad on publikumi tulvil täis, raamatukauplused aga tühjad. Seepärast peaks meiegi valitsus kõik tegema, et rahvast ei saaks pime sensatsioonihimuline kari, vaid et ta areneks ja suudaks kanda meie kultuuri! Üsna õieti kirjutab A. H. Tammsaare ühes artiklis, et paremale peedi-, kapsa- ja tomatikasvatatajale antakse ta nähtud töö ja vaeva eest auhind või ergutussumma, vaimlisi väärtusi aga ei hinda keegi. Seepärast oleks aeg propageerima hakata mõtet, et härra riigivanem, haridusminister, omavalitsused, kultuurilised organisatsioonid, ajalehtede tolimused, sõnaga — kõik, kel meie kultuur südamehoolitsetegu meie auhindade ja toetussummade eest. Mitte summa suurus poleks nii väga oluline, kui fakt enesest, mis hoiaks meeli ärevil ja sunniks rääkima kirjandusest. Paraku oleme ajajärgul, kus vaid sensatsioon suudab veel kõita publikumi.

Aug. G.

Jaan Kärner LÕIKUSKUU

Hind 200 marka

Väljavõte arvutusest — „Kaja“ nr. 277, 13. XI 1925. a.

. . . Välja arvatud vähesed võnkumised, on Jaan Kärner'i kirjanduslik looming algusest peale liikunud tõusva tähe märgi juhil . . . Tänapäeval on Jaan Kärner kahilemata juba üle elanud oma tormi-ajajärgu ja tema luule on vististi jõudmas neisse sadamaisse, kuhu harilikult pikemalt peatuma jäädakse. Paljude kirjanikkude juures on see sadam ühtlasi ka sagedasti alalise talvitamise, igapäevsusse langemise paigaks.

Jaan Kärner'i kohta see õnneks ei tõestu, vähemalt mitte lõpetades käesoleva raamatu lugemist.

Teatud määral on Kärner'i kõnesoleva kogu pealkiri sümbolne, pakkudes meile autori hilissuuetoodangust rea luuletusi, milledes tunnend kindlalt meheline käega joonistatud ühetasast, teravalt piiriteldud maa-idiüll, mis meid kaasa kisub autori meeleolude valdkonda. Tagasihoidlik joon, mis läbibast kõiki neid maa- ning linnaelu idülle, on iseloomustav käesolevale kogule ja tõstab aina selle väärtust. Puudub suuresõnalus ja heitlev žest.

„Postimees“ nr. 343 — 18. XII. 1925. a.

. . . Selged klassilised stroofid, kuid veel selgemad pildid. Veel mõni aasta tagasi üldse polnud luuletusi, mis poleks olnud üle koormatud võrdlusist Kärner'i luule eriti on tagasihoidlik võrdluste ja figuuride suhtes. Prosoodiliselt „Lõikuskuu“ värsid väärivad tähelepanu klassilise lüürikavormi puhtamavormiliste näidetena. N. A.

„Postimees“ nr. 345 — 20. XII. 1925. a

Henrik Visnapuu.

Jehoova surm

Jõuluöö näemused — Hind 190 marka.

Kristus peab end Jehoova pojaks ja arvab end teisevat isa nimel, keda ta tahab ümber kujundada enese sisimise mina järele. Tema päris isa on aga Saatan. Saatan sümboliseerib siin inimesesugu. Ristisurm on Kristuse eneseteostus. Kristus ei sure mitte armastusest inimeste vastu, vaid et enese isikule truuks jääda, sest eneseteostamisest loobumine oleks raskem kui surm. Sellega tapab ta rahvastiku jumala Jehoova. Jehoova sureb, inimene sünnib. . .

Prof. dr. med. A. Lüüs

Laste ühiskondlik tervishoid

220 lk. — 8 tabelit, diagrammid ja pildid tekstis

Hind 300 marka.

Albert Kivikas

MINIATÜÜRID

104 lk. Hind 150 marka.

J. Parijõgi

Semendivabrik

Külajutud — Hind 170 marka.

August Gailit

Aja grimassid

Fõljetonid. Pildid Gori'lt. Kaaneplilt Vahtralt.

156 lk. Hind 200 marka.

Juba oma soliide nägusa välimuse poolest on see raamat üks väarikamaist, mis tänava ilmunud. Sisult aga on ta niivõrt põnev, et lugeja esimesist leheküljst peale satub täiesti autori meelevalda... ja ei lahku raamatust enne, kui see pole viimteni läbi loetud. Fõljetonide põhitooniks on tabav, sarkastiline seltskonna arvustus... Kunstniku pilguga on fikseeritud rida üksikuid huvitavaid stseene, episoode ühes kummaliste, kuid eluliste kõrvalkujudega. See teos väärib kindlasti, et ta iga kirjandusesõbra jõululauda ehiks.

Hoia Ronk

Kaasaegsed

Hind 250 marka.

SISU:

Essõna. Peeter Reisik. Jaan Tõnisson. Karl Kornel. J. Keerig. Jaan Lattik. Gustav Suits ja Bernhard Linde. Kolonel A. Simon. Adalbert Kurruk. Leenart Helisalu. Anton Jürgenstein. Jaan Laur. Aleksander Martinson. Jaan Koort P. John Cook. Jüri Parik. Kolonel Reek. Professor dr. med. A. Paldrock. August Alle. Konstantin Päts. K. R. Pusta. Axel Kapp. Mihkel Vunk †. Villem Ernits. Otto Strandmann. Ants Simm. J. Linnamägi. Karl Menning. Landmarssal parun Pilar von Pilchau. Jaan Simm. Oskar Amberg. Valter Pint. Eedi Aindt. Endel Rättsepp. Karl Baars. Arthur Beek. Karl Kadak †. Johannes Aavik. Oswald Leik. Peeter Põld. Aleksander Keerig. Jaan Lõo. Hugo Treffner †. Joosep Habicht. A. Piip. Friedebert Tuglas. August Peet. Eduard Hubel. A. Janson †. August Gailit. Hans Leesment. Heinrich Koppel. Hans Margens. Mauritz. Ado Anderkopp. Gustav Talis. Värdi Oja. Jaan Haho. Roomi Raska.

Nikolai Wildenau. Johannes Juhtund. Arnold Habicht. Jaan Varik. Harald Põld. Eduard Wilde. Ervin v. Dehn. Eduard Tennmann. Karl Kuhlberg. August Tõllassepp. Simpmann-Vambola. Georg Lurich †. Karl Saral. Veiler ja Vellner. Juhan Luiga. Ernst Assmann. Arthur Saks. Kindral Soois. Väike Vinalas †. Aleksander Teetsoff. Arthur Uibopuu. Gori Juurup. J. Annusson. Jüri Vilms †. Oskar Rütli. Volde-mar Selling. Dr. Akel. Heinrich Luht. Kindral Põdder. Minni Kurs-Olesk. Dr. O. Kallas. Lui Olesk.

Jaan Tõnisson.

Laiemate rahvahulkade eluliste huvide rahuldamise, rahvusliku enesemääramise rahvaliku iseteadvuse tõelolulise sootsiaalse ehk ühiskondliku ülemaalse rahvariikluse ehk demokraatia põhiheli.

Nii ütleks ta enesest: põhiheli.....

On üle kahekümne aasta tagasi, kui esimest korda tülili läksime, kus kohe leidsin, et temaga tülili minna eriline kõrgekraadiline mõnu on.

Ta läks hertsoglikuks ja mina lahkusin toast ja pörutasin liiga kõvasti ukse kinni, nii et ukse link välja kukkus. See sündis umbes kell 1/24 peale lõunat.

Varssi peale seda tuli trükikoja poisike minu juurde kirjaga, milles pikalt ja laialt seisis, kuidas mina oma kohustusest Tõnissoni isiku kui ka toimetuse ukse linkide vastu aru pean saama.

Ka mina kirjutasin oma kirja.

Siis vastas tema.

Siis jälle mina. Ja alalõpmata nõnda edasi.

Kuni mina kell pool kümme õhtul teatasin, et ma väsinud olen, diskussiooni seega lõpetan, et lehe toimetusest välja astun. Siis läksin koju, Kastani uulitsasse; sain vaevalt uksest sisse, kui voorimees kirjaga tuli, milles seisis, et ta nõuab minu edaspidist toimetuse ilmumist, kuid ikkagi meelde tuletab, et ma respekti tema ja toimetuse mobiliaari vastu ei unustaks.

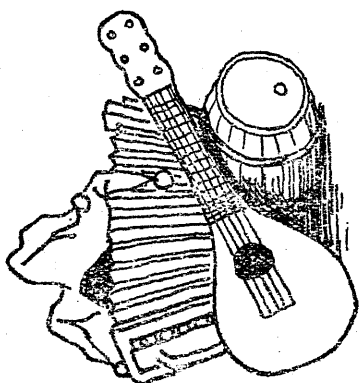
Tal oli ikkagi viimane sõna! Ma naersin ja olin lõõdud.....

Kuid jälle midagi ühest ooperist: Mul oli piduõõ olnud ja ma tundsin tarvidust toimetuses oma rahulolematust nii mõnegi asjaolu kohta avaldada. Tegin seda käepärast olevate toimetustuliikmete vastu õhtralt — mäletan veel Peeter Põllu etteheitvat, kurba, kuid siiski minu väidetest arusaavat nägu — ja siis otsustasin ma ka chefile mõndagi ütelda ning läksin tema tuppa. Teda ei olnud veel seal, aga tema voodi oli väga appetiitlikult üles tehtud. (Ta oli, et õõsi töötada

võida, enesele voodi toimetusse tuua lasknud.) Linade ja padja väljakutsuv puhtus ning tung ene järele lahutasid iga sõjakuse. Võtsin riidest korralikult lahti ja uinusin.

Toimetuse liikmed, kes muidugi uudishimulikud olid, mis sünnib, jutustasid: Tõnisson tulnud, ohanud, tõmmanud voodivarju ette ja hakanud kirjutama. Meie kahe vahel ei ole sündmusest pärast juttu olnud.....

Võiks lõpmatuseni jutustada, koosolemine üle kahekümne aasta annab materjali. Ma usun, tal ei ole nüüd hea olla. Ta on võitleja ning armastab riidu. Nooblit riidu. Vastase poolt. Ise aga on ta Villem II moodi nagu jumala äravaliu, nii enam-vähem „Gottesgnadentum“i kehastus“, nii suur, et üheaoline sõjariist nagu tema väärtust vähendab. Aga tema ümber ei ole kedagi enam, kellega nii võib võidelda. Nad on kõik läinud. Ta sammub nüüd niisuguse riisu sood mööda, kus üks jalg ikka vaevaliselt tõuseb, kuna teine vajub.

Eedi Aindt.

Kui teda suures sõjas ootamata kahurpolku määrati ja ta esimest korda mortiire nägi, siis on ta teistest ohvitseridest eraldunud, selle kahuri tundmata tüübi kogu ümber urisedes ringi kõndinud ja nende peale umbusklikult ja vihaselt haukuma hakanud.

Haukuda ta oskab. Iga koer tõmbab saba jalge vahele ja läheb siis parem ära.

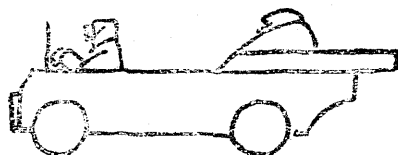
Ta oskab kõiksuguseid loomahääli, vana kella-lööja hääli, puurataja ja pesunaise häält. Ja ei väsi neid kuulda laskmast. Kui ma kord küsisin, kas ta lõepoolsest mitte midagi uut ei tea, siis vastas, et teab küll, ning laskis emist ja automobiili kokku põrgata.

Ja ma võin tõendada, et ma ialgi nii meisterlikult ei ole kuulnud eksplosiooni ja häältese, nii klassilist „sea ehmatust“. Seda lastakse teda viimasel ajal palju korrata, kui ta mitte klaverit ei pea mängima, laulma või muidu tuju tegema, sest igavat või liiatigi halba tuju vihkab ta algjõuliselt.

Vabadussõjas allus temale Vestel. Viimane ei olnud suur optimist ning nagu oli tal murelikult viltu. Aga Aindt noomis, et ei kõlba ohvitseril mokka rippuda lasta. Palus paremat nägu teha!

Jumalast loodud tuivanka noblessihoogudega, vapper, atsakas, hoorikas, kui vaja akrobaat, kui vaja kabareelaulik, kui vaja tapõõr, esitantsija, esiratsutaja, esivõimleja, kõik mis tarvis, et vähe-

nõudlikum inimsugu mitte kurvameelseks ei läheks. Kui ta sureb ja Peetrus ukse avab, siis teeb Eedi Aindt hulga üliviisakaid kratzfusse, uriseb ta peale ja haugub. Ja kui Peetrus ta välja ähvardab visata, siis ütleb ta: „Hajjee, hajjee, lähme põrgu kuradikese juurde ja teeme nende keskel kukerpalli.“ Kuid Peetrus teab, et Vanajumalal teatav nõrkus on kõiksuguste leivata jätvate kunstide vastu, ning laseb ta ikkagi sisse. Muidu oleks ta aga ka mõned tähed taevast võtnud ja Peetruse aknad sisse pildunud.

Simpmann-Vambola.

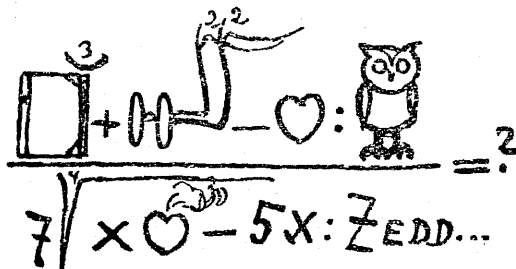
Kui ta oma autos mööda Eesti vabariiki majesteetlikult veereb, siis painduvad palgid alandlikult: metsade kuningas möödab jaheda pilguga kalkuleerides nende väärtust. Automobiil on raske, mees on raske, nad on nagu kokku valatud. Ise iga toll „porets“.

Nime teine pool laseb aimata, et siin mõned rahvuslikud ideed kunagi teisesamas on olnud ja siis end selleks nimeks on tihendanud. Aitab sellesiki.

Aitab, endine spetsialist rooma-prantsuse maadluses.

Energiline lõug toetab end puuduvast kaelast mööda tugeva rinnakorvi alguse peale, lai muskli- fihe keha kannab tõmmu pead, mille näojooned aasialiselt liikumata nagu mõnel burjaadi pealikul — nii veereb ta läbi Eesti ja metsad sosistavad kartlikult: „Simpmann-Vambola, Simpmann-Vambola.“

(Järgneb Simpmann-Vambolalt autorile saadetud reklaamsioon. Toimetuse.)

Eduard Tennmann.

Võitlev tüüp Issanda viinamägedel. Peale-tükkiv oma sissisõjakuses pimeduse vastu. Ta püüab oma torkava pilguga ikka teise neerudeni tungida, konversatsioonileksikon käes, et kogu teadusematerjaliga seda või teist nähtust kohe liigitada või fikseerida võida ja siis triumfeerides hüüda: „Ahaa, käes!“

Disputeerib disputeerimise pärast kindlate eelarvamiste najal rõõmsalt, juba ette võidurõõmsalt. Aforistlikult nagu Juhan Luiga. Igas haritud keeles. Sest ta on polüglott. Ja kangekaelne. Ja ei jäta: „Siin sa seisad, sa ei saa teisiti, sa pead minu vivisektsiooni jäneseks olema!“

August Gailit

Vastu hommikut

Novellid.

Hind 280 marka.

K.-Ü. «Loodus», Tartus 1926.

„Vastu hommikut“ oma 272 leheküljega on kehakas kogu jutustusi Gailiti viimaste kahe aasta loomingu. Siia on asetatud kaheksa novelli, mis käsitlevad väga mitmekesist ja ulatusrikast ainevalda. Peaaegu kõik jutustuste ainealade kategooriad on esitatud selles novellide kogus. Siin räägitakse realistlikule baasile toetudes „esimese detsembril“ sündmustele järgnevatest päevadest („Vastu hommikut“), käsitletakse rahvalik-müstilist teemi libahundist („Libahuni“), peatatakse paaril korral piiblainetelgi („Barabas“, „Laatsarus“), ja ei jäeta lõpuka loomadegi hingeelu kujutamata („Viimne romantik“). Kuid kõige selle ainelise erinevuse peale vaatamata on selles novellidekogus üks tugev ühine joon, see on psühholoogiline analüüsiline. Gailiti püüab igal pool just eeskätt hingeelulisi motiive rõhutada, mis tal ka õnnestub. Sellepärast kõidab see novellidekogu lugeja tähelepanu kõige pealt just oma psühholoogilise tihedusega.

Et näidata, kui värvirikas on nende novellide psühholoogiline külg, selleks olgu jutustatud siin lühidalt ühe novelli sündmustik. Näiteks „Vastu hommikut“.

Riigivastaste mäss on peatselt maha surutud, organisaatorid osalt areteeritud, osalt laiali pillatud. Soodes, meisades ja mujal otsivad nad enestele peidu-urkaid, kust neid aga aeg-ajalt tabatakse. Ka Maarjamaali mets on sõduritest ümbritsetud. Kuid jälgi jäetud märkamata, külmast ja näljast aetuna lähevad pagulased läheda popsi Jootu Rabakuke hertsikusse. Neid on neli meest Peagi piiratakse enn timer ja pagulasil on ainult kaks võimalust, kas anda alla või võidelda viimse meheni. Valitakse viimane tee. Surmaga ähvardades sunnitakse kaasa võitlema ka onni elanikke. Lahing vältab kogu öö. Vastu hommikut valdavad sõdurid majakese. Elusalt langeb nende kätte haavatud mässujuht Solden, pops lootu Rabakukk, keegi 17-aastane poisike Tanil Sander ja teenijatüdruk Aane Hannus. Peale ülekuulamist mõistab sõjaväljakohus nad kõik surma. Nad asetatakse vangla veetma viimist ööd.

Solden kui elukutseline revolutsioonäär on iga päev oma eluga riskkeerides põdenud läbi kõik surma kartused ja ahastused ning tahab lõpetada oma elukäiku külma rahuga. Ainult ootamine teeb teda rahutuks: „Miks nad ometi ei tule juba?“

Jootu Rabakukk, Maarjamaali vaene pops, nüri mõistuselt ja juhm loomult, küükiab kongi nurgas poolsuikudes, poolilmsi, võrdlemisi rahul enese ja olukorraga. Ta ei suuda uskuda, et teda võidakse surmata, sest „Issanda antud elu ei ole nii kerge ära hukata.“ „Surma mahalaskmise läbi!“ — nad on ainult temaga naljatanud. Korraga tabab teda mõte, et ta hobune ja lehm on jäänud toiduta. Lahingu tõttu on majakraam lõhutud. Juba peab ta plaani, kui palju kroonult kahjutasu nõuda. Nendest mõtetest vallatuna jääb

ta magama ja puhkab rahulikult seni, mil selgub kibe tõde — otsuse teostamine.

Tanil Sander elab mingisuguses hullustuses ja sonimises. Ta „silmade ees keerlevad punased täpid, need paisuvad ja kasvavad imekiirelt ning lõhkevad siis äkki tuhandeiks kildudeks. Ning nende taga seisab surm, must, liikumatu, külm.“

„Kannatlikult ja vaikselt ootas Aane Hannus oma hukkamist, mõeldes rohkem teistest kui enesest. Ta võitis surma vastu kui õnnetuse, mille vastu on inimene võimetu.“ Ainult üks püüd on veel temas, — olla sures sama rahulik ja tugev kui Solden.

Hommiku saabudes teostatakse otsus.

Nagu esitatud materjalist näeme, on Gailiti väga leidlik huvitavate psühholoogiliste situatsioonide suhtes. Peale selle käsitleb ta neid detailselt ja tõetruult.

Gailiti jutustamisviis on voolav.

Neil motiividel on „Vastu hommikut“ väärtuslikuks lisanduseks meie jutustavale proosale.

Arno Raag.

A. Gailiti novellide kogust «Vastu hommikut»

(«Nurjatun roim», lk. 163—166).

Öö laskus kiirelt. Metsad tumenesid, tee kadus pimedusse. Selgind taevasse kerkis kuu, kallates üle hallide nurmede ja põldude kahvatut valgust. Purjus talupojad sõitsid linnast lärmitsedes. Külmand teel müdisesid rattad ning metsad kajasid vastu.

Toomas rüüpas lõdisedes viina. Kui hunt varitses ta teel. Kuid linnast sõitjad olid ikka mitmekesi — nad laulsid ja lärmitseesid kui irvitades ta kavatsusi. Külmand tee pildus neid üles ja alla ning nad hüppasid vankril kui vihmamullid veel.

Ta lõdises ja hoigas. Palus koguni lssandat, et see aitaks ta ettevõtet. Ehk pidi ta külmanda teel — halastagu pühad ning jumalad! Vaatas ringi — lähedal olid vaid soised madalikud ja väljad, ühtki tulukest ei paistnud lähedal. Toomas sammus ning kuulatas, vingus vaid tuul ning sõitsid lärmitsedes linnast talupojad. Ikka mitmekesi koos — needus! — ikka mitmekesi koos.

Pikemalt mõlemata pööris ta metsa. Külmand maa ei jätud jälgi. Kuid mõni kilomeeter metsas edesi traavides kuulis ta uuesti kapjade plaginat. Nad olid leidnud ta jäljed. Saatanad! kihistas Toomas ning kiirusias hobust. Kuid mida ruteni kihutas ta, seda lähemale jõudsid tagaajajad. Oli see nõidus? Ta kuulis müdinat ning häälil mitmelt poolt, otsekuu oleks terve vald tema püüdmiseks kokku aet. Nad piirasid teda.

Mets lõppes. Ees paistsid talu põllud. Ta hüppas hobuselt ning hakkas üle põldude talu poole jooksa. Polnud enam teist pääsu. Häälled olid juba üsna lähedal. Ta kuulis sajatamise üksikuid sõnu.

Hingeldades jõudis ta talu õue. Vaatas tagasi ning nägi inimesi jooksvat enda järel. Tal polnud enam kuhugi põgeneda. Vaatas kui püünises loom ja tormas siis tallu.

— Päästke, nad püüavad! hüüdis ta meeleheitel.

Laua juures istus perenaine. Ta vaalles uurivalt tüki aega võõrast ning siis, sõnagi rääkimata, tõusis üles ja astus õue.....

M. Sillaots — H. Riikoja

KODU II

Kogu koduloolist materjali hulga lastekohaste piltidega.

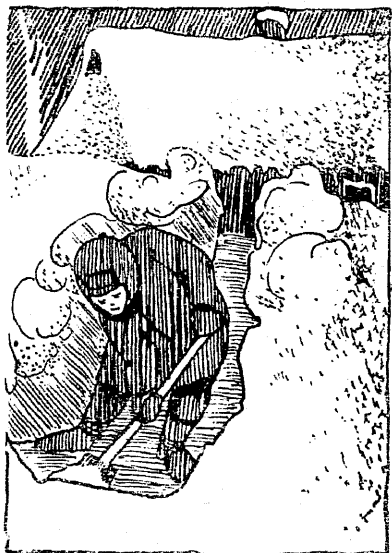
Hind 150 marka

Väljavõtteid tutvumiseks:

Jõulud maal.

Oh seda tuisku ja tormi! Juba kolmat päeva möllab tuul mööda lagedaid välju ja kuhjab lund majakõrgusteks hangedeks. Taevast sajab aga järjest uut lund juurde hangedele lisaks. Kõik teed on umbes, ei pääse enam naabritalussegi. Aiateibad on üleni hangedesse kadunud. Toa taga ulatub lumi katuseeni. Kambri aknast paistab vaevalt veel natuke valgust, nii paksult on aken jäätunud.

Hommikul ei pääsnud keegi toast välja. Tuul oli ukse ette nii suure hange tuisanud, et Karla toa õhuaknast pidi välja pugema ja hangest tee

läbi kaevama. Siis alles pääsivad vanaema ja Viia välja loomi talitama.

Alles jõulu-laupäeval rauged tuul. Päike paistab selgest taevast ja särab kõrgete hangede harjadel.

Pika säärega saapad jalas, lähevad vanaisa ja Karla läbi hangede üle välja kuusikusse jõulu puud tooma.

Küll on aga väljas pakane! Vanaisa pikad kulmukarvad on varssi valges härmas ja Karla nina helepunane. Käed külmetavad, olgu küll kaks paari labakindaid käes. Aeg-ajalt paiskab kerge tuulehoog minejatele peotäie tuhkiat lund näkku

Jõulu-õhtu.

. . . Hilja õhtul, kui pere ammu söönud ja jõulupu küünlad lühikeseks põlenud, lähevad vanaema ja vanaisa välja, suured leivakannikad käes. Taat viib hobusele pühadekosti, memm läheb

lehma ja lambaid kostitama. Las tunnevad loomadki, et on pühad!

„Lapsed, ae!“ hüüab vanaisa väljast tulles: „Lapsed, tulge virmalisi vaatama!“ Kähku kargavad lapsed maast õlgede pealt üles ja lähevad välja.

Küll särab ja sätenab õine tähistaevas.

„Näe, Suur Vanker!“ ütleb Juku: „Tähed nagu helmed.“

Heleda vöödina käib Linnutee üle taeva.

„Vaadake virmalisi!“ ütleb vanaisa.

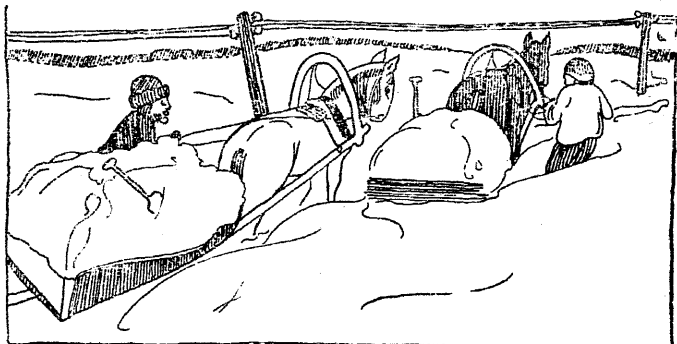
Kogu põhjataevas kumab heledalt. Nagu kroon kerkib virmaliste valgus kõrgele üles, vajub ajuti madalasse ja tõuseb jälle kõrgele.

Kaua vaatab kogu pere vaikides helendavat jõulutaevast. Pikkamööda kustuvad virmalised. Ainult tähed sätenavad mustavas taevas. Heledalt põleb Põhjanael. Sõel kumab maheda paistega.

„Läki nüüd magama!“ sõnab vanaema, „aeg juba õige hiline.“

Jõulu ootel.

Ei anna tuisk ja torm linnaski inimestele armu. Hommikust õhtuni ollakse tänavatel lume koristamisega ametis. Koorem koorma järele veetakse valget lund linnast välja, — aga ikkagi on kõnniteed umbes, nii et jalakäijad vahest põlvini lumme vajuvad.

Külm tuul müristab katustel, vilistab korstnates ja puhub toad igaks hommikuks külmaks, nii et inimestel voodist tõustes ja rõivasse pannes hambad suus lõgisevad. Häda nüüid neile, kel küllalt puid kuuris või keldris pole tagavaraks! Ainust päevagi ei saa kütmata läbi. Ja iga haig maksab kallist raha!

„Hea, et on kooli-vaheaeg!“ mõtleb Lilli, aknast vaadates, kuidas tuisk katustel mässab; „kuidas ma oma madalate kalossidega pääseksin läbi sügava lume?“

Lilli ja Poisu valmistuvad hoolega pühade vastu. Hommikuti, kui ema turul, sõlmib Poisu emale jõulukingituseks nõõrist uut sibulavõrku. Vanale võrgule närisid hiired augud sisse, nii et sibulad aukudest välja pudenevad.

Lilli on koolis kahe vardaga kuduma õppinud ja kujub emale madalast lõngast kastrulikiürrimis-lappi. Nõõrid ja lõnga on lapsed ise ostnud oma väikesest taskurahast.

Kuidas loevad Poisu ja Lilli päevi jõulusse! Igal õhtul tõmbavad nad kalendrist ühe päeva maha. Missugune rõõm, kui 25. detsember on maha kustutatud.

Arno Raag Unustuste saar

Hind 140 marka.

K.-Ü. «Loodus», Tartus 1926.

... Sõna võites Arno Raagi esikkogust „Unustuste saarest“ on paratamata, et peame andma seal sõnastatud meeleolude ja tundmuste vaatlusele: loodus, kangasvarjude lõhnav süli, nukrusvoogude kohin ja mürtlein, karjuvad aroomid, hellahingeline luuletaja, romantiline, aga selle juures endasse süvenenud — armumisuhke, „veetlev, intiimne, koketi“, kes „vajund nüüd loobumistõe ekstaasi ja vabanend kiimaste himude rajust“.

Ja sellised on kogu luuletused enamuselt. Ikka loodus, hing, aroomid, kallikene, lõhnad, värvid, hääled, huiked jne. Kevadest, suveöö unistusest, öitsvasst mälestusest, armastusest jne. võib tänapäevalgi laulda, ja lauldaksegi. Need on igavesed ja surematud.

Arno Raagil on tüsedaid ja jaatavaidki väärtusi. Kõige pealt just selles, et luuletajal pessimistliku joone kõrval on optimistlikki jooni olemas. Arno Raagi kurbus pole veel pessimism ja raske ilmamure, see on pigemini tagasihoidlik, intiimne ja platooniline eneseavaldus, kõnelus enese hingega.

Peale romantiliste luuletuste on Arno Raag mõnikümmend epigrammigi oma luuleruskogus avaldanud. Olgu foodud neist mõned näitena:

Gümnaasistka.

Poisisoeng ja poisi taktika,
Õhtul armuloeng ja praktika.

Naiskorporant.

Kabinett ja kabaree,
kohvik, lokaal foxide,
värvitekkel, värvimokad,
puudritops ja siidisukad,
üles põlvi kleidi kant, —
see on meil naiskorporant.

Arno Raagi luuletuskogu „Unustuste saare“ luuletused olevat autori sõnade järgi „pudemed mu elupuult, mis kuhjand ajatuul nii kange“. — Neid võib lugeda.

K. Ehrmann, „Eesti Kirjandus“ nr. 11, 1926.

K. Ewald Loodus jutustab

I raamat — 88 lk. 31 joon. Hind 60 marka.

SISU: Varblane. Toonekurg ja vihmuss. Sügavuses. Viis maailma isandat. Emamesilane.

II raamat — 116 lk. 57 joon. Hind 95 marka.

SISU: Vana paju. Meri. Maakera ja komeet
Ämblik. Ülased.

Kuulus saksa lastekirjanik K. Ewald kujutab neis jutukestes loodust ja loomi mõtleivate olevustena kes kõnelevad oma elamustest, rõõmudest ja kurbusest. Lugejat valdab alati elav huvi kirjeldatava looduse nähtuse või looma vastu. Raamatuid võib nende kerge keele tõttu soovitada lugemiseks eriti nooremale kooliõpilastele.

E. Seton-Thompson

Tito

56 lk. 13 joon. Hind 60 marka.

E. Seton-Thompson

Loomkangelased I

80 lk. 65 joon. Hind 100 marka.

E. Seton-Thompson

Loomkangelased II

64 lk. 48 joon. Hind 75 marka.

E. Seton-Thompson

Loomkangelased III

64 lk. 52 joon. Hind 75 marka.

E. Seton-Thompson

Kolm kangelast

56 lk. 32 joon. Hind 65 marka.

E. Seton-Thompson

Bingo

62 lk. 45 joon. Hind 100 marka.

E. Seton-Thompson'i jutustused on ühed paremaid, mis maailma-kirjandus üldse on suutnud noorsoole pakkuda.

Autori armsamaks ja pea ainsamaks aineks on kütkestavad kirjeldused loomade elu-olust, nende komeist ja eluviisidest.

Jutu kangelastena esinevad hundid, karud, koerad, kassid, ilvesed, põhjapõdrad, rebased, jänessed, tuvid, pardid jne.

Lõpmatu rida igasuguseid põnevaid juhtumusi, hingelisi elamusi, teravamõttelisi jahiplaane, mis terava mõistusega metsloomale täiesti loomulikud, huvitavad lugejat lõpuni. Sinna kõrvale tulevad preeria cowboy'd, veistekarjased, nende elu, jahipidamisviisid jne.

E. Seton-Thompson'i keel on sorav ja kerge. Raamatukesi kaunistavad lihtsad, kui seejuures otse suurepärased autori enese joonised. Loendatud raamatud on määratud kooliealisele noorsoole.

H. Wagner

Lood loomadest

E. Treffner'i tõlkes.

64 lk. Hind 40 marka.

SISU: Lõvi vanas eas. Kilpkonn. Hallid põldpüüd. Kuidas keegi loom sööb. Koi. Kakaluu Vahva siil. Vähk. Saarmas. Kaval rebane. Ahv ja kõrvits. Kuidas orav ennast hädas aitab. Maiasmokk tuhkur. Kärbised. Ritsikas ahju taga. Nahkhiir. Paradiisilind. Kuidas siil enesele aset teeb. Ilmsüüta kannataja — mutt. Siidiuss. Vihmuss. Kaameli tagavara-kambrid. Lepatriinu-aednik. Kärnkonn. Reisisa ritsikas ehk rändaja rohutirts. Jaanalind.

Jänku jõuluöö

48 lk. 6 joonist. Hind 100 marka.

Tegelased: Jänku, Jänku ema. Rebasehärä. Rebaseproua. Rebasepreilid. Vanauini. Jõulumees. Meishaidjad.

Kui konnal kõht valutab

Näidend lindude elust.

40 lk. 4 joonist. Hind 80 marka.

Tegelased: Leevike. Linavästri. Varblane. Konn. Rähn.

Näitelava kujutab halja rohuga kaetud lagedat kohakest kuskil laanes. Ürberringi kasvavad pikad sihvakad kased rippuvate okstega.

Siin ja seal kasetüvede vahel on näha mõni õitsev toomingas või kuslapuu pöösas. Pahemal pool niriseb sambla süles väike ojake. Oja kaldal seisavad mõned sammaldunud kivoimürakad, vees kasvavad ubalehed, kõrkjad ja võhumöögad. Kaugel tagapool palistab taevaserava õrn koidupuna. Päike on varssi tõsmas. Ohku täidab ööbiku laksutamine ja konnade krooksumine.

Kui sääsk sääreluu murdis

40 lk. Värvilise kaanepildiga. Hind köites 65 marka.

Tegelased: Kollane liblikas. Kirju liblikas. Lepatriinu. Rohutirts. Sääsk. Sipelgas. Vöilill. Pääsusilm. Kullerkupp.

Näitelava kujutab väikest metsaga ning pöösastega ümbristetud legendikku. Keset legendikku asub suur käänd, selle läheduses paar suurt kärbseseent ning tagapool suur sipelgapesa hiiglakuuse all.

Lisaks on juhatused kostüümide valmistamiseks kõigile tegelastele.

Joh. Kuulberg'i näidendid loomade, putukate ja lindude elust on ülihuvitavad, kerged, riimirikkad ja otse sätendavad oma rõõmsa meeleolude mänguga.

Kõik näidendid on „Vanemuises“ ja mujal õpilaste poolt suure eduga ette kantud.

Koolipidudel ei tohiks need näidendid puududa.

Ka lugemisraamatuna on nad kütkestavad.

A. Laabus

Pauka

Koerakomet lastele.

48 lk. 6 joon. Hind 80 marka.

Tegelased: Pauka. Kriitsilm. Reinuvader. Peremees. Perenaine. Sulane. Sulasenaine.

Joh. W. Janssen

Uus variser ehk ilma kõrtsita ja kõrtsiga küla

Redigeerinud ja vene- ning saksakeelse sõnastikuga varustanud B. Pravdini, Tartu ülik. Vene keele lektor. K.-Ü. „Loodus“ Tartus, 1926. a. 40 lk. Hind 45 mk.

Kirjastusühisus „Loodus“ on hakanud välja andma Eestii kirjandust muulaste koolidele. Kõnesolev Jansseni „Uus variser“ on järjekorras 40. seesugusest seeriast. Nii siis — saksa- ja

Ingliskeelsete raamatute seeria kõrval ka eesti autorite seeria võõras keeles, olles määratud nendele meie muulaste koolidele, mille õppekavas on ette nähtud eestii kirjanduse tähtsamate teoste tundmaõppimine. Kuna seesugused väljaandud seni päevavalgust pole näinud, tuleb tervitada „Looduse“ puuet kõrvaldada seda puudust.

„Uus variser“ on korralikult redigeeritud ja sõnad hästi tõlgitud saksa ja vene keelde. Loodetavasti järgneb käesolevale peatselt rida teisi eestii autoreid B. Pravdini nii korralikul redaktsioonil.

„Postimees“ nr. 331, 5. XII. 26.

Henrik Visnapuu

RÄNIKIVI

Hind 200 marka.

Väljavõte arvustusest — „Looming“ nr. 1, 1926. a

„Ränikivi“ sisaldab viis poemi ja neliteistkümmend lühemat luuletust... Luuletaja on leidnud nii mõnegi kauni mõtte ja võrdluse... Üksikuid kohti maitsed meeleldi, nagu kallist veini... Sellane on näiteks „Inimpuu“ lõpp „Päramine“, täis pakitsevat tundmust, sõnastatud jõuliselt ja selgesti.

Mõte surmast kui „kõige lunastuse algusest“ ei hoova üksi eelmainitud poemist, vaid ka reast lüürilistest laulest, viimaseist igatahes suure sisendusjõuga (Värske käänd“, „Paratamatus“, „Kurbus tuli mu tuppa“, „Surm hirmus isegi on mõistmatulle puule“). Eriti ilus on neist „Värske käänd“, millise „elava surnuga“ luuletaja võrdleb oma saatust:

Ah, kuidas pakitseb maa põvnen juurten mahl ning kobrutaden tõuseb üles piki tüve, ning äkki — ohku nõrgub jumaline hüve, saab kännu ümber kõigest sellest seente kahl.

Kuid Visnapuu on selleks ometi küllalt mehelik, et uputada end lootusetuse ja lohutamatuse hingeellu. Tema tunneb ja tunnustab „ürgpõhjuse raudahelat“ kui paratamatust, aga ei lase sellest maha murda oma lauliku eneseteostuse-ia. Luuletaja kannatab eeskätt sotsiaalsete olukordade all ja saadab ilma vihaseid proteste, saagu need protestid siis jõulisiks või jälle kunstipäraseiks eneseavaldusiks („Igavesti korisev umbjärv“). Mitmes luuletuses tuleb kuuldavale isamaalisigi helisid, muret Eestii saatuse pärast („Eslantis“) või jälle üleshüüdeid võitlusele („Eesilaste edesrüüd“). Poem „Tartu oktoober“ elustab üsna usutavais nägemusis nelja oktoobrit (1905, 1915, 1917, 1918), nelja pöördepunkti Eestii iseseisvuse saamisteel, et lõppeda kibeda peffumuse meeleoluga:

Tilluke, räpane rüvetab linna patt. Studioosus naisgümnaasiasii uurib garderoobi, joomarit raatuse een kütib att, Adam Novitzki W. C-n kägiseb jazz, purjus molkus Segerlinin laksatab teisele hoobi, kuskil kellegi käen välgatab vale äss, laulatet naine võõra mehega laulutab aset.

Kokkuvõttes on Visnapuu luuletuskogu väärtuslikuks lisanguks nii autori senisele loominguale kui eestii luulele. Sellesse on suletud palju ehtsat ja omapärast tundeellu, mis süütab oma sisemise tulega, loova inimvaimu vastusejanuse põlemisega.

Jaan Kärner.